

Proefstuderen Nederlandse Taal en Cultuur 29 november 2019

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Hoorcollege:

Titel: De overtuigingskracht van politici: Verwijzingen naar de kiezer in verkiezingsdebatten. (Hoorcollege Taalbeheersing)

Docent: Dr. Roosmaryn Pilgram

Bio docent:

Roosmaryn Pilgram is universitair docent aan de Universiteit Leiden en docent aan de Universiteit van Amsterdam. Ze volgde de onderzoeksmaster Rhetoric, Argumentation Theory and Philosophy aan de Universiteit van Amsterdam en is gepromoveerd aan diezelfde universiteit op een [proefschrift](#) over autoriteitsargumentatie van de arts in medische consulten. In haar huidige onderzoek richt ze zich op de effecten van metaforen in argumentatieve discussies. Daarnaast bestudeert ze de rol van argumentatie in therapie sessies.

Korte omschrijving:

In dit hoorcollege zullen we bespreken aan welke minimale eisen argumentatie moet voldoen om redelijk gevonden te kunnen worden en hoe politici op strategische wijze de overtuigingskracht van hun argumentatie kunnen vergroten door in te spelen op het publiek.

Werkcollege:

Titel: 'Close-reading onder invloed? Werkcollege moderne Nederlandse letterkunde'

Docent: Dr. Esther Op de Beek is Universitair Docent bij de opleiding Nederlandse Taal en Cultuur. Ze geeft colleges letterkunde in alle jaren van de opleiding en doet onderzoek naar recente romans, in het bijzonder naar de verbeelding van geluk daarin, en naar reisliteratuur. Ook is ze voorzitter van de Opleidingscommissie, waarin docenten en studenten de kwaliteit van het onderwijs binnen de opleiding evalueren.

Voorbereiding:

Lees ter voorbereiding op het werkcollege het korte verhaal 'Ridders' van de Nederlandse schrijfster Rascha Peper (zie de rest van dit bestand). Beantwoord daarna de volgende vragen:

- a) Wie drinkt de drie glazen cognac in de eerste zin van het verhaal? (N.B. schijn bedriegt!)
- b) Naar hoeveel mannen wordt er in het verhaal met 'hij' verwezen: 1, 2 of meer?
- c) Het verhaal wordt bijna volledig in de tegenwoordige tijd verteld, één scène echter in de verleden tijd. Is dit volgens jou ook het enige fragment waarin gebeurtenissen uit het verleden worden beschreven?
- d) Welke uiterlijke en karaktereigenschappen van de beschreven mannen doen je aan de titel ('Ridders') denken?

Rasche Peper uit: *De Waterdame*
(L.J. Veen, A'dam: 1990)

Ridders

Na drie glazen cognac glimlacht hij weer. Daar is weleens meer voor nodig, maar soms ook minder. En in feite is het resultaat nooit voorspelbaar.

Ze komt omhoog uit de stoel, laat de kamer om zich heen draaien zonder mee te zwenken en loopt kaarsrecht naar de hal. Voor de grote spiegel verschikt ze – uit gewoonte, want de noodzaak valt moeilijk vast te stellen – een paar lokken en haalt een lipstick te voorschijn om haar mond bij te werken. Dat valt nog niet mee; de onderlip gaat goed maar de bovenlip wordt te hartvormig en moet tot drie keer toe met een papieren zakdoekje afgeveegd worden. Haar hand trilt ervan.

Het blijkt onmogelijk zichzelf recht in de ogen te zien. Bewegen die pupillen echt zo onrustig? Zou een ander de irissen ook zo vreemd door het rozige wit zien zweven of ligt dat aan haar eigen waarneming?

Tussen de spiegel en de kapstok staat een meterhoge burcht van blokken opgesteld met een blauw papieren gracht eromheen. Plastic helden staan achter de transen en schieten infame belegeraars neer. De gracht ligt al vol doden. Op veilige afstand staan de paarden van de vijand toe te kijken, maar op hen wordt niet geschoten, de goede partij bestaat uit dierenvrienden.

Ze heeft het kind plechtig moeten beloven het bouw-

werk te laten staan tot volgende week, als hij weer bij haar is. Het is nu wat moeilijk om je jas te bereiken, maar dat is van geen belang.

Op straat schitteren de lichten. Ze is de brug al over als ze merkt dat het regent. Een weifeling. Teruggaan om een paraplu te halen? Maar niet doen, het miezert slechts een beetje en bovendien ziet hij haar graag met nat haar.

De stoep is niet begaanbaar vanwege de geparkeerde auto's en het plaveisel zit vol kuilen. Ze loopt over de klinkers als over eieren, want voor je het weet verzwik je een enkel. De auto's rijden maar om haar heen. Ze neuriet een wijsje en houdt intussen de passerende mannen in de gaten. Die lange grijze regenjas heeft hij natuurlijk niet meer; daar kan je wel van uitgaan. Maar het zal ook niet zijn kleding zijn waaraan ze hem uit de verte herkent, maar zijn manier van lopen. Die energieke, zakelijke, plompe stap. Zijn jas hangt in ieder jaargetijde open, de knoop van het colbert spant op het vest. De vierkante kop met de zware hangwangen rust massief op de schouders, de blik is wrevelig op de einder gericht. Het is wel vaker gebeurd dat ze hem onverwacht op straat tegenkwam. Dat zij hem al uit de verte zag en hij haar pas op het laatste moment. Dan bolden zijn wangen op, werden zijn ogen baby-achtig blauw en zei hij: 'Nee maar!' Een heer op weg naar de beurs die zijn minnares tegen het lijf loopt.

Hoewel het café aan het plein haar bestemming is, gaat ze die kant niet op. Ze slaat een lange smalle straat in die ten slotte uitkomt op een brede gracht. Over de gracht is een brug van waaraf je goed zicht hebt op de huizenrij aan de centrumkant. Het is niet nodig naar het huis zelf toe te lopen.

Op de eerste etage van het gelige huis in de bocht brandt geen licht, noch achter de twee hoge ramen van de voorkamer noch achter het ene schuifraam van de zijkamer. De vensters zijn net zo donker als het water van de gracht. Hij

heeft de zware gordijnen misschien dicht. Misschien slaapt hij al, hoewel het nog geen tien uur is.

Singing in the rain, zingt ze zacht en vals en buigt zich over de brugleuning. Het is lente, er drijft iepenbloesem in het zwarte water.

Op haar tenen loopt ze over de gang, legt haar hand op de deurkruk van de zijkamer en duwt die onhoorbaar naar beneden. Hij zit in bed te lezen en ziet of hoort haar niet binnenkomen. Hij is niets veranderd, heeft zelfs nog een pyjama aan die ze kent. Hij broemt wat in zichzelf en maakt met een potlood een aantekening in z'n boek. Het ouderwetse pyjamajasje is niet gesloten en laat zijn borst bloot, voor zover 'bloot' op hem van toepassing is. Niet door textiel bedekt in ieder geval. Zijn lijf, zijn machtige nek, zijn vierkante kop met het grijze haar zijn als van een beer, een gevaarlijke oude beer. Een beer die kan lezen. Hij heeft een aandoenlijk half brilletje op, dat schittert onder de leeslamp als hij plotseling opkijkt en haar ziet. Het boek valt terzijde, hij noemt haar naam. In twee stappen is ze bij het bed.

Zijn grote handen liggen aan weerszijden van haar hoofd alsof hij haar de oren wil warmen. Zijn stem – 'zo lang niet, zo lang niet meer' – zijn geur, zijn lippen in haar hals. Zijn warmte. De duizeligmakende vertrouwdheid van dat stevige lijf.

Ze is opgehouden met zingen en het regent ook niet meer. Het is niet goed om hier te blijven staan, het is hier donker en eenzaam en als je lang naar de ramen kijkt, zie je er planten achter staan. Hij heeft een hekel aan kamerplanten.

Ze loopt dezelfde lange straat weer terug en gaat rechtstreeks naar het café aan het plein. Het is er druk en warm en als ze eenmaal aan een tafeltje in de hoek zit, zijn de drie glazen cognac duidelijker aanwezig dan daarnet in de motregen.

'Een glas port maar.'

Het is lawaaiig hier. Regenjassen schuiven langs elkaar heen in rook en bierwalm. Er wordt hard gelachen. Ze houdt steeds de deur in de gaten. De laatste jaren komt ze hier maar af en toe en altijd 's avonds. Vroeger spraken ze hier weleens aan het eind van de middag af, tegen zessen. Dan was de sfeer anders, lomer. Nu dreigt het mis te gaan. Toch is port na cognac een goeie keus.

'Alleen op pad, meid? Wil je wat van me drinken?'

'Nee bedankt.'

'Graag of niet.'

Ja, loeren jullie maar, hoor, maar met mij valt weinig te beginnen.

'Ober, doet u mij nog zo'n portje.'

Het is niet dat ze niet weg wil, maar het opstaan zal niet goed lukken en daarom blijft ze zitten. Misschien koffie bestellen.

Zijn verschijning aan het tafeltje geeft even een schok. De omvang, niet het gezicht. Hij vraagt wat, ze knikt en hij gaat tegenover haar zitten. Er zijn nergens anders meer vrije plaatsen. Een scherp beeld van zijn gezicht verschijnt er niet op haar netvlies, maar vriendelijk lijkt hij wel. Hij drinkt op zijn gemak een glas bier en schijnt te glimlachen. Of hij haar iets mag aanbieden? Anders zit hij zo alleen te drinken. Haar laatste glas is al weggehaald.

'Een kop koffie graag,' formuleert ze heel precies. Het praten verraadt je altijd, voor de rest zal niemand iets merken. De roes kan ook naar binnen slaan.

Langs het water lopen ze en ze zingt weer. 'Que sera sera' ditmaal, hoewel het een beetje zoeken naar de woorden is. Hij pakt haar af en toe bij de arm alsof ze anders van de kant zou vallen en houdt haar na verloop van tijd maar helemaal vast. Eerst heeft hij nog lopen vertellen, over een drukkerij

en zijn naderende pensioen of iets dergelijks, moeilijk te volgen, maar nu beperkt hij zich tot lachen en kneepjes in haar arm.

Het regent niet, maar er staat een stevige, zoete wind. Langs de donkerblauwe hemel jagen uiteengerafelde, zwarte wolkenflarden langs een maantje in het eerste kwartier. Er is weinig verkeer op straat. Een doordeweekse avond.

Hij heeft een arm om haar heen geslagen en ze richt zich naar zijn stap. Die geeft stabiliteit en ritme aan haar wankeelheid. Het is prettig lopen zo, vooral als hij niets zegt.

Het smalle bed in haar studentenkamertje kraakt onrustbarend onder zijn gewicht. Hij is in alle opzichten te kolossaal voor dit kleine vertrek vol meisjestierlantijnen, strobloemen en petieterige kussentjes. Een leeuw in een boudoir. Bij hem thuis staan stoelen die men met z'n tweeën nog niet verschoven krijgt.

Bij het raam staande heeft hij daarnet een fragiel lichtblauw flesje met stekjes van de vensterbank gepakt om tegen het binnenvallende zonlicht de haarfijne worteltjes te bekijken en het daarna, glimlachend en heel behoedzaam, teruggeplaatst. Met een zelfde soort glimlach kijkt hij haar nu aan.

Een onverdraaglijke blik, zodat ze hem aan zijn hemdsmouwen naar zich toe trekt. Hij is warm en zwaar en ruikt naar sigaren. Hij zegt iets – zijn stem is een contrabas – en kust haar zo zacht alsof ze bij steviger druk zou knakken als een pijpje kaneel. Ze trilt onder zijn strelende handen.

Maar hij heeft, behalve zijn jasje, alles nog aan en gaat weer overeind zitten, trekt zijn das los en bukt zich voorover, naar zijn handgemaakte Oxford-schoenen. Ze steunt op een elleboog en streelt de gespannen satijnen achterkant van zijn vest tot hij dat uitdoet en zijn overhemd losknoopt. Zijn borst blijkt egaal bedekt met dezelfde lichtbruine vacht als die waarover z'n horloge gegespt zit. Het

geeft haar een gevoel van paniek en ontroering tegelijk. Slechts een paar gladde, magere jongenslijven heeft ze omarmd tot nog toe... en nu zo'n teddybeer. De metamorfose van gedistingeerde effectenmakelaar in drielidig donkerblauw tot deze oermens die zich hier van zijn anachronistische bedekking zit te ontdoen, brengt haar van haar stuk. Waar is ze aan begonnen? Angstaanjagend is hij opeens, deze zware man met z'n verongelijkte kinderwangen, die haar weliswaar intrigeert vanaf het moment dat ze op dat norske gezicht een overrompend innemende glimlach heeft gewekt, maar die toch middelbaar is en ontzagwekkend en nu nog zo behaard ook. Ze durft niet te kijken hoe hij zich verder uitkleedt en maakt verward haar eigen kledingstukken los.

Maar in zijn armen, met die kriebelende pels tegen haar tepels, vervliegt de verwarring. Ze streelt zijn schouders, zijn massieve rug, zijn heupen. Zijn geslacht laat een bloedgolf door haar hoofd slaan.

De man naast haar fluistert iets en kust haar er onhandig bij op het oor. Ze antwoordt niet direct, is een beetje geschrokken van zijn plotselinge stem. Er klopt iets niet, maar wat?

'Ja,' zegt ze.

Hij lacht en trekt haar stevig tegen zich aan. Als ze haar arm om hem heen slaat staat hij stil en kust haar voortvarend op de mond. Er staan twee manen aan de hemel.

Zo ver heen is ze nog niet of ze behoedt bij binnenkomst het kasteel voor instorten door hem er net op tijd attent op te maken.

'Heb je kinderen?' vraagt hij meteen.

'Eén,' zegt ze kortaf.

Daar moet hij nu niet over beginnen.

In de slaapkamer pakt hij haar wat aarzelend beet en

lacht, niet helemaal op zijn gemak. Een bol, roodachtig gezicht, dun, grijs haar, bovenop kaal, vriendelijke ogen, tanden van kunststof. In het vertrouwde lamplicht van de kamer ziet ze hem plotseling heel scherp.

Dan legt hij resoluut één hand op haar billen en duwt haar dichter tegen zijn buik, trekt met de andere haar blouse los, schuift haar b.h. omhoog en begint te hijgen.

'Wacht even, ik haal er een drankje bij.'

In de voorkamer staat de fles cognac nog naast de stoel. Even bukken, ho ho, niet vallen, en twee schone glazen erbij pakken.

Met de fles als een zuigeling tegen zich aan, de glazen tussen de vingers, staat ze in de halfduistere kamer een moment voor het raam. Er valt weer wat regen rond de straatlantaarns. Het is heel stil, van buiten komt geen geluid en vanuit het huis ook niet. Toch staat er in de slaapkamer een man op haar te wachten. Het valt nog niet mee om zo rechtop op de plaats te blijven staan.

In de slaapkamer blijkt hij al in zijn overhemd en met z'n schoenen uit op de rand van het bed te zitten. Ze zet de glazen naast elkaar op een kastje, trekt de stop van de fles en giet een plas cognac over het kastje uit. Wel godverdomme! Maar hij lacht, komt overeind van het bed, slaat zijn armen van achter langs om haar heen en grijpt haar borsten vast. Hij zegt dingen in haar hals die ze niet verstaat en perst zo gretig een hand tussen haar rokband dat er een naadje knapt.

Ze maakt zich los, trekt haar kleren uit en loopt naar het bed, waar hij intussen zijn broek zit uit te trekken. Dunne, blauw dooraderde benen steken schriel uit een grote, witte onderbroek, die hij ten slotte ook uitdoet, zittend en op de wat besmukte manier van iemand die op een vol strand zijn onderbroek voor zijn zwembroek verwisselt. Overhemd en sokken wil hij blijkbaar aanhouden.

Hij laat zich naar haar toe vallen en geeft direct kreu-

nend zijn handen de kost. Maar ze peutert de knoopjes van het overhemd open, laat hem weer overeind zitten om hem het kledingstuk uit te doen en trekt ook het onderhemd over zijn hoofd. Een zware, kogelronde buik puilt melkwit over de bovenbenen, een roede is onzichtbaar. De glanzend gladde borsten hangen op de buik. De armen zijn slap, wit en in verhouding dun.

Ze laat zich met dichte ogen achterovervallen. Hij lacht weer, streelt met zenuwachtige handen over haar lijf en drukt haar tegen zich aan. Ze duwt voorzichtig verkennend een been tussen de zijne. Er is niets te voelen.

'Je moet op me gaan zitten,' hijgt hij. 'Wil je dat? Op je knieën.'

Hij draait zich op zijn rug. Ze komt overeind en werpt een korte blik op het lijf op haar sprei. De buik is nu gelijkmatig over het hele lichaam verspreid. In een grauw klisje haar ligt het zieligste mannelijk deel dat ze ooit gezien heeft, paars, slap en gerimpeld.

Ze zet haar knieën aan weerskanten van hem, haar handen op zijn schouders en speelt paardje, langzaam en met de ogen dicht, doodmoe opeens. Hij houdt haar heupen omvat, steunt en wriemelt af en toe een hand tussen haar dijen om zijn geslacht te verschikken – dat nog steeds onbespeurbaar blijft. Ze krijgt pijn in haar rug en gaat voor de verandering eerst recht zitten, het hoofd in de nek, en laat zich dan naast hem vallen om uit te rusten.

Weer begint hij haar te betasten op de haastige, gulzige manier van iemand aan wie het hapje ieder moment ontstolen kan worden. Hij fluistert er gejaagd bij. Lekkere dit en lekkere dat. Nog eenmaal voelt ze of er soms verandering is opgetreden in de zone onder de buik. Nee. Maar zodra hij haar hand voelt ligt hij sidderend te zuchten en duwt haar weer overeind, naar haar plaats.

Wat is ze toch vreselijk beleefd! Zelfs dronken is ze nog beleefd.

Dronken? Terwijl ze braaf schuivend aan zijn gerief werkt – de binnenkanten van haar knieën gaan pijn doen op de ruwe stof van de spreij – slaat een meedogenloze ont-nuchtering toe. Ze zit hier boven op een kreunende, oude man en walst ritmisch een geslacht plat dat nergens iets mee te maken lijkt te hebben. Bij iedere stoot veert haar onderlijf tegen het zachte vleeskussen van zijn buik.

De fles staat zwijgend op het kastje, de twee onaange-roerde glazen ernaast.

Maar ze kan er moeilijk in dit stadium opeens mee op-houden. Het spijt me, mijn beste meneer, ik heb geen zin meer, ga nu maar weg! Nee, het werk zal even afgemaakt moeten worden. Het duurt trouwens niet lang meer, het laatste uurtje van de man onder haar heeft geslagen. Hij ligt, het hoofd naar achteren gestrekt, de mond halfopen om een goede blik op zijn kunstgebit mogelijk te maken, extatisch te rochelen. Na drie doodskreten en een paar ste-vige knepen in haar bovenbenen valt hij plotseling stil. Ze rolt van hem af.

Het is koud in de slaapkamer. Ze slaat de punt van de spreij om zich heen en verbergt haar gezicht in het kussen, dat vertrouwd en lekker ruikt.

Een strakke spijkerbroek had ze aan, maar een heel wijde trui erop – grijs met roze wol – waarmee hij haar plaagde. Het was ook voor de grap geweest dat hij zijn hoofd en schouders eronder gestoken had. Die trui, daar konden spiering en windbuil wel sámen in!

Maar hij kwam niet meer te voorschijn. Ze had gelachen en geprotesteerd dat de trui op deze manier onherstelbaar zijn vorm zou verliezen, maar hij had zijn hoofd tegen haar borst gelegd en meegedeeld dat hij hier bleef wonen. Ook zijn rechterarm wist hij nog onder het kledingstuk te bren-gen en zo bleef hij zitten.

Het was op de sofa in zijn woonkamer. Een uitbundige

lentezon scheen door de twee hoge ramen naar binnen over de sombere meubels. Ze had haar armen om de groteske bult geslagen. Strak gespannen reikte de trui tot halver-wege het grote lijf in het donkere maatpak. Hij had nota bene zijn jasje nog aan. Ze hadden niet meer gesproken; zijn hand streelde af en toe haar schouder of borst en lag dan weer stil. Soms had ze met een vinger de halsopening van de trui wat omhooggetrokken om naar binnen te kijken. In de geur van haar huid lag zijn vierkante hoofd daar in een getemperd, maar gloedvol roze licht. Haar linkerborst had hij iets boven de b.h. uitgehaald. Als een rozenknop stond de tepel erop. Hij lag daar in dat sprookjeslicht zo stil dat het leek of hij sliep, maar als ze haar lippen over het stugge haar bewoog, begon de hand weer te strelen.

Uiteindelijk had hij nog wel wat gezegd.

'Als ik nou uit dat ziekenhuis ben, zullen we dan eens een weekje samen met vakantie gaan? Naar Mallorca bij-voorbeeld?'

Ze was toen al vrijwel getrouwd. Iedere ontmoeting met hem was clandestien en liet het schuldgevoel net zo hoog op-laaieren als de verrukking. 'Als je verloofde het tenminste goedvindt,' zei hij weleens droog bij het maken van een afspraak. Maar nu niet.

'Ja,' had ze gezegd.

Bij het weggaan loopt hij het kasteel omver. Met donderend geraas vallen de blokken op het parket. Goede en vijandelij-ke ridders, edellieden en voetvolk liggen dooreen in de gracht, bedolven onder transen en kanonnen of smartelijk geknakt onder de bouwstenen van de eens zo trotse burcht.

God, wat spijt hem dat nu! Moeizaam bukt hij zich naar een plastic paardje en zet het overeind alsof dat nu in zijn eentje de strijd verder moet voeren. Het spijt hem echt heel erg. Ze helpt hem in zijn jas.

De voordeur is al open als hij haar schutterig op de wang

kust. Hij heeft het 'heel fijn' gevonden. Ze glimlacht. Hij is werkelijk aardig. Op de stoep draait hij zich nogmaals om, maar ze doet de deur al dicht. De spiegel toont een vrouw in kamerjas met slordig haar, doorgelopen mascara en een kleurloze mond.

Wat een ravage! Hoe moet dat nu allemaal weer opgebouwd worden zonder dat de slotheer bij terugkomst zal merken dat het slot geruïneerd geweest is? Dat lukt nooit, want ze weet niet precies meer hoe het was. Toch maar proberen.

Om te beginnen haalt ze een rol keukenpapier om het dropwater op te deppen dat in een plastic beker op de muur gestaan heeft, de ketel pek. Morgen nieuwe dropjes kopen en er een paar in heet water zetten. Het blauwe grachtpapier is ook bespat, maar dat zie je vast niet meer zo als het droog is.

Ze zit op haar hurken voor de ruïne en begint met de wederopbouw. Niet alles is ingestort, een paar stukjes muur staan nog, zij het wat wankel. Voorzichtig nu, laten ze niet door verkeerd stapelen alsnog bezwijken. Blok voor blok. De kleuren doen er niet veel toe, alleen de gele zijn uitsluitend voor de transen gebruikt.

Het vordert. Of het weer helemaal zo wordt als het geweest is valt niet te zeggen, maar het ziet er bevredigend uit.

Als het kasteel weer staat moeten de ridders nog geplaatst worden, dat is eigenlijk het grootste probleem. Wie stond op de torens en wie lag op zijn rug in de gracht? Welke rol vervulden de vijf rubber smurfjes? En de visgraat die het kind het geraamte noemt? De witte paarden horen op het binnenplein, dat is zeker, en de zwarte bij de aanvallende partij.

Ten slotte zit ze nog met een plastic Obelix in de hand - oorspronkelijk bedoeld als sleutelhanger, daar herinnert het ijzeren ringetje in het hoofd nog aan. Zijn aandeel in de

belegering is ook niet duidelijk. Ze staart naar het poppetje en draait het rond en rond.

'Krap vijftig kilo woog-ie op het laatst nog maar. Dat kan je je toch niet voorstellen, hè?' had ze na de crematie een zware vrouw van middelbare leeftijd, misschien een zuster, tegen een andere vrouw horen zeggen. Die had meewarig het hoofd geschud.

Ze zet de Galliër op een uitkijkpost achter de transen, slaat de armen om de knieën, drukt haar gezicht in het duister van de kamerjas en blijft zo zitten. Klein, opgevouwen en zonder gedachten.

